

SNOVANJA SNOVANJA SNOVANJA

SNOVANJA SNO

POGOVORI O KULTURI

SNOVANJA

KRANJ — 17. V. 1972

Andrej Pavlovec

Plakat - stvar z dvema dušama

Nastop Tomaža Kržišnika v gorenjskem in slovenskem kulturnem ter likovnem življenju od prve samostojne razstave leta 1969 pa vse do danes — do izida bibliofilске izdaje Zlate ptice — kaže precej neobičajno osciliranje. Začetni nastop je bil skorajda napadalno izživajoč v smislu negiranja obstoječega stanja. Z mladostno gorečnostjo je Kržišnik izpovedoval svoje zamisli o plakatu, o umetnosti s tisto zavzetostjo, ki je tako značilna vsem mladim, posebej pa še tistim, ki so si nabirali svojo učenost v tujini.

S tem nikakor nočem trditi, da Tomaž Kržišnik ni bil in da ni na pravi poti; hočem samo opozoriti na pojav nestrpnosti, ki pri mladih včasih prav odbijajoče prevladuje. Morda mu je kasnejša izkušnja umirila prvotno razgretost, saj smo komaj kaj slišali o njem od tiste razstave v Kranju, kjer je pokazal svoje osnutke za plakate na samostojni razstavi 1969, takoj po vrnitvi iz Poljske, kjer je v Varšavi študiral plakat pri prof. Martinu Szancerju na tamkajšnji akademiji lepih umetnosti. Njegovo delo smo srečevali na ulicah Ljubljane: zanimive plakate za predstave Mestnega gledališča ljubljanskega. Toda to so bila samo slučajna srečanja, saj je le malokdo o avtorju teh plakatov vedel kaj več. Po tem zatíšju pa nas je ponovno presenetil z bučnim nastopom ob izidu Zlate ptice, bibliofilске izdaje Mladinske knjige, ob koncu leta 1971. Med ta dva mejnika bomo poskušali razpeti pregled njegovega dosedanjega dela in prizadevanj za uveljavitev modernih, sodobnih komunikacij plakata, trgovske reklame, prodajnega kataloga in končno tudi novih iskanj pri bibliofilskih knjižnih izdajah.

Poljski plakat je že od nekdaj žel vsa priznanja in vzbujal pozornost v svetu. Kržišnik je kot štipendist Prešernovega sklada študiral ta plakat in je kot mladi slikar prinesel k nam njegovo sporočilo in brez dvoma dobršno mero formalnih novitet, ki se vežejo tudi na umetniškem področju s sodobnimi gibanji v svetu. Vsekakor je zanimivo, kako je iz dežele tako imenovanega vzhodnega bloka prinesel likovne klice, ki jih je cepil na »zahodna« umetniška spoznanja ter se postavil s svojim delom v umetniško klimo »post-pop-arta«. V nekaterih primerih moremo

ugotoviti celo neke skupne značilnosti z ljubljanskim krogom nove figurallike; skratka, lahko trdimo, da se je Tomaž Kržišnik s svojim delom vključil v sodobno likovno ozračje domačega prostora in prispeval na svojem likovnem področju dobršno mero svežine, drznih posegov in tako začel zanimiv proces vračanja plakata iz delovnega območja arhitektov nazaj na slikarsko področje. Upamo, da bo ob tem nadaljeval predvno tradicijo, ki včasih ni bila povsem na tleh in ne pri dnu.

Nemogoče pa je v nakazani širini in v časovnem razmiku od leta 1969 do 1971 oziroma do trenutka, ko to pišem, dosledno zbrati vse vtise, napraviti analizo dosežkov, kajti delo Tomaža Kržišnika spoznavamo bolj slučajnostno, včasih celo mimogrede. Pri tako bežnem srečanju z nekaterimi deli je lahko prisotna v našem razmišljanju samo impresivna nota, manj pa strogo ocenjevanje, za kar nam manjka retrospektivni pregled njegovega dela, ki je vse preveč razdrobljeno na mnoga področja in razvejano v različne smeri likovnega oblikovanja.

Kljub temu pa tudi na podlagi slučajno izbranih delcev neke celote lahko sledimo osnovni zamisli in Kržišnikovo delo definiramo z običajnim pristopom, ki je značilen za naše obravnavanje slikarske zvrsti likovne umetnosti. Pri tem ne moremo samo ugotavljati, evidentirati, analizirati in interpretirati, ampak skušamo prodreti v Kržišnikov likovni svet, se mu približati in doseči, da se nam bo odprl; to pa lahko dosežemo tako, da se mu odpremo tudi sami. Likovno delo moremo namreč interpretirati, ga sprovcirati, da nam bo spregovorilo samo. Ker pa imamo opraviti z živim ustvarjalcem, ne smemo opustiti priložnosti, ki nam jo nudi pogovor z njim o njegovem delu in težavah, na katere je naletel pri urejanju svojih zamisli.

Tomaž Kržišnik trdi, da je plakat stvar z dveh dušama. Manj poetično lahko isto poveemo tudi na drug, bolj stvaren način: plakat lahko oddaja samo strogo uporabno vrednost svojih reklamnih sporočil in vsebin, lahko pa je

(Nadaljevanje na naslednji strani)

Tomaž Kržišnik: osnutek za plakat

● likovna umetnost ● likovna umetnost ● likovna umetnost ● likovna umetnost ● likovna umetnost ●

Tomaž Kržišnik je bil rojen 9. februarja 1943 v Zireh. Dokončal je Pedagoško akademijo v Ljubljani, nato pa kot štipendist Prešernovega sklada študiral plakati na Akademiji lepih umetnosti v Varšavi, kjer je diplomiral leta 1968. Danes je svobodni umetnik. Prvo samostojno razstavo je priredil v Kranju leta 1969 (osnutki za plakati). Leta 1970 je sodeloval na razstavi Bienale ilustracije v Beogradu, s plakati pa leta 1971 v Montrealu. Udeležil se je slikarskih kolonij v Idriji, Izlakah — Zagorju in v Lignano (Italija), razstavljal pa je še v Vidmu na skupinski slikarski razstavi.

V letu 1972 bo razstavljal na bienalu plakata v Varšavi ter na retrospektivni razstavi profesorja Martina Szancerja prav tako v Varšavi, povabljen je tudi na bienale ilustracije v Brno, Zlato ptico pa bo Mladinska knjiga poslala na knjižni sejem v Bologni. V Novem Sadu bo sodeloval na bienalu scenografije.

(Nadaljevanje s prejšnje strani)

udi visoka likovna vrednota, ki izraža določene estetske občutke. Pri tem misli Kržišnik na estetske vrednote današnjega časa, ki so bistveno drugačne od zastarelega pojmovanja o lepem. Najboljši plakati so tisti, ki združujejo obe vrednosti — uporabno in umetniško; to so tisti plakati, kjer se obe kvaliteti izražata hkrati in obenem v enaki napetosti.

Dve vrednosti? Naletimo torej na dva ocenjevalna kriterija. Pri tem spoznamo, da je tu zelo težko določiti mejno črto in še težje oporekati eni izmed teh dveh vrednosti. Mar ni vmes prisotna tudi dvojnost med zahtevanim sporočilom — pisanim tekstom — in likovno govorico, ki je povsem predmet kreatorja? Pisani tekst je prav tako lahko predmet tipografske obdelave in stvar dobrega okusa, kar pa je pri nas še vse premalo razvito področje tako raziskovanja kot tudi ustvarjanja. Pri Zlati ptici je to delo opravil Matjaž Vipotnik, Kržišnik je ustvaril ilustracije, ki jih je Apolonijo Zvest tiskal v tehniki sitotiska. To je bila knjiga, vendar pa je tudi pri plakatu možno srečati takšno kolektivno delo, samo da je zamisel vedno enotna, ustvarjalčeva. Pomisliti moramo, da znanost in tehnika spreminjata svet tako hitro in v tolikih panogah, da

komaj dohajamo vse spremembe. Ravno tako hitro se spreminja človeška družba in to tako globoko, da v desetih letih preživi več sprememb kot prej morda v stoletju. Če so že stari narodi vedeli, da je svet v neprestanem gibanju, moramo dodati še to, da ima sedaj to gibanje ogromno hitrost. Plakat, ta skromni predmet našega zanimanja, bi moral vse to izraziti. Torej se moramo vprašati, če plakat, ena najstarejših oblik množičnega vizualnega obveščanja sodobne civilizacije, ni prišel do razpotja. Ali dohaja življenje, in koliko? Vrnimo se do

dveh nasprotujočih si kriterijev: uporabne vrednosti in umetniške vrednosti. Konfrontacija del, ki vsebujejo te kriterije, nam pomaga najti odgovor na to vprašanje. Konkretna analiza nam pomaga najti mesto plakata v tekmi s časom in pokaže, na kakšen način realizira in prenaša zahteve neprestano spreminjajoče se resničnosti.

Ob plakatih, ki jih je Kržišnik naredil prav v zadnjem času, spoznavamo zanimivo resnico vsebina sporočila, torej tiskano besedilo, je včasih v pravem nasprotju z likovno izvedbo, z likovnim sporočilom. Vse očitneje je, da Kržiš-

Tomaž Kržišnik: Padli angeli — plakat

• likovna umetnost • likovna umetnost • likovna umetnost • likovna umetnost • likovna umetnost • li

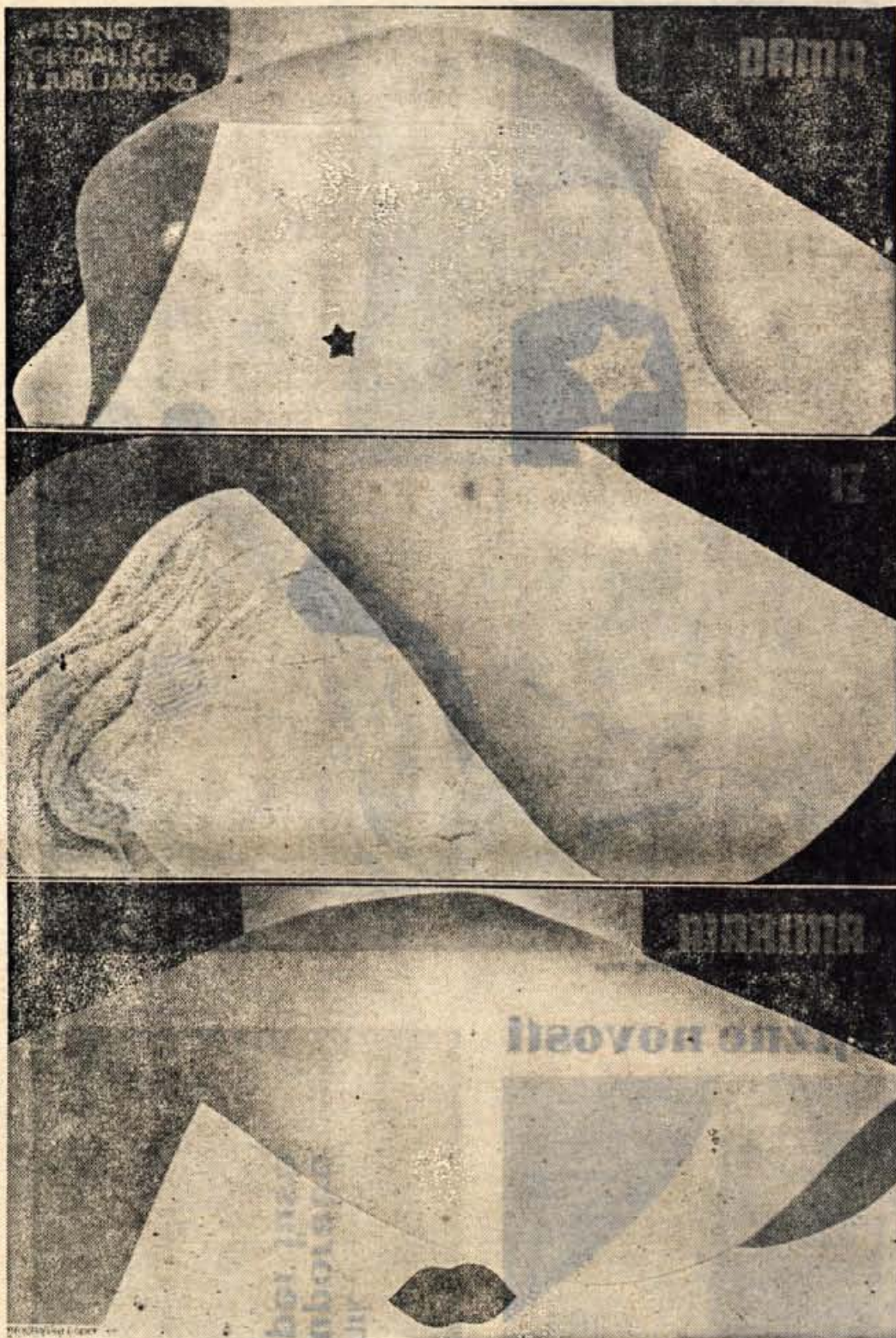
nik s svojim plakatom išče in zasleduje nekaj novega. Kaj je tisto, kar išče?

»Plakat je del ulice in nekako ne najde svojega mesta v razstavnih salonih. Rodilo ga je obdobje napredka in nemira, napetosti in konfliktov, neobičajne koncentracije truda in stalne tekme s časom. Plakat je postal kot splošna oblika informacije in dobro orodje reklame. Umetnost, kot vemo, je postal šele pozneje. Kariero dolguje lahkoti, s kakršno lahko dohaja modo, možnosti tiskanja dovolj velikega formata, neomejenemu številu izvodov, svoji ekspoziciji prenašanja in spremembam formata. Plakat izpolnjuje poleg tega narkotično potrebo spremembe in novatorstva, kakršno zahteva velikomestna kultura. Poleg tega izpolnjuje konkretno (na primer reklamno, politično, prestižno) in splošnejšo funkcijo v smislu spreminjanja mestnega okolja. Učinkovitost plakatnega repertoarja ulice sloni na njegovem neprestanem obnavljanju grafičnih izrazov in na bogastvu psiholoških zasnov. Zaradi tega najde stik ravno tako s tistimi, ki ga vedno ne razumejo, kakor tudi s tistimi, ki s plakatom nikoli ne iščejo kontakta. Zaradi lastnega mesta, mesta v prostoru, in umetniške celote so izbrani plakati dokument svojega časa ter tako preidejo v naš spomin, v našo zavest.«

V našo zavest prodirajo Kržišnikovi plakati še drugače, na način, ki je tako svojevrsten odvod v ustvarjanju mladega avtorja, da mu marsikateri slikar, ki prezira plakat, mimo svoje čiste slikarske vloge ne bo nikoli dorasel. S svojim plakatom postopa povsem tako kot »čisti slikar« s svojimi slikami, grafikami ali risbami. Ceni jih in ne podcenjuje dela na tem področju ter ravno zaradi tega ustvarja opazno kulturo plakata v naši sredini. V tem pogledu sodijo njegovi plakati nekako v skupino »ambientnega« (environment) slikarstva ali grafike, čeprav na način, ki se je že uveljavil pri starejši in srednji generaciji s tako imenovanim slikanjem za razstave. Tudi Kržišnik dela za razstavo, toda za razstavo na ulici, ki jo prav s plakatom še dodatno prostorsko oblikuje. V njegovem delu — ne samo v plakatu — srečujemo zavestno in likovno organsko izpeljano sintezo med »novim« ameriškim načinom interpretacije simbolike, zrasle v porabniški in množični kulturi, ter elementi, ki jih je prinesel iz »vzhoda« in s »folklorizmom« ljubljanske šole v ljubezni do detajla in fakture.

Društvo likovnikov — oblikovalcev Slovenije je februarja 1972 kot najbolj izrazit dosežek s področja vizualnih komunikacij izbralo plakat Mestnega gledališča ljubljanskega za predstavo »Dama iz Maxima«, delo našega Kržišnika in Miodraga Kneževića. Utemeljitev, ki potrjuje navedeno misel, je del odgovora, ki ga iščemo, in se glasi: »Za ilustracijo vsebine sta oblikovalca izbrala surrealistične elemente, s katerimi nakazujejo psihološko dogajanje drame. Z ritmičnim in variiranim istimi likovnimi oblikami sta dosegla močan vizualni vtis, kar je osnovna funkcija dobrega plakata na cesti.«

Na manj razumevanja je Kržišnik »letel pri svojih rešitvah trgovsko propagandnega gradiva za tovarno čevljev Alpina v Zireh. Tovarna je sprejela njegov projekt za zaščitni znak z odporom. Težave, na katere je naletel mladi ustvarjalec, odpor konservativnega mišljenja o trgovski propagandi, ki naj bi bila vedno ločena od sodobnih umetniških tokov, vse to je bilo preveč za Kržišnika, za njegov značaj in morda za njegove začetne korake. Morda je botrovala nezaznana trmasta zagrizenost, ki ni hotela popustiti; želela je takoj uveljaviti svoj prav, ne pa svojih zamisli dokazovati s stopnjevano metodo. Razočaranje, ko so v podjetju baje uničili skoraj vso naklado prodajnega kataloga sponzladanske poletne obutve, pa ga ni potrla in mu še vedno ni vzelo volje sodelovanja s tovarno iz njegovega rojstnega kraja. Res je težko narediti katalog za čevlje, saj ni na naslovnih straneh nobene fotografije izdelka; še manj je bilo razumljivo, da ni nikjer nobene lepoticke — manekenke, saj je vse to danes v poslovnem svetu povsem jasno, mar ne? Kržišnik je obšel takšne zahteve trgovske mentalitete in naredil zgleden katalog izdelkov.

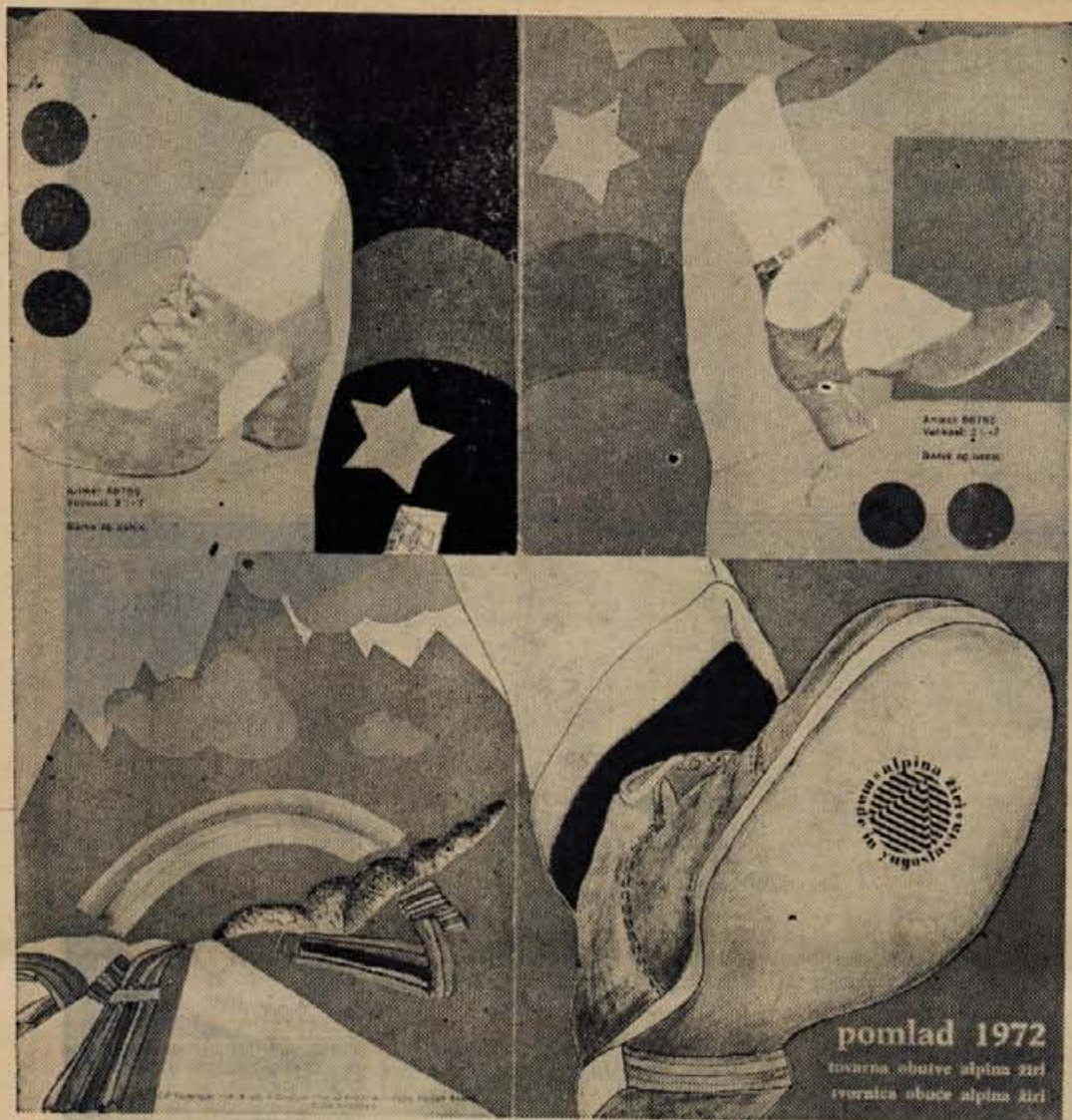
Tomaž Kržišnik: Dama iz Maxima — plakat

Vilek likovne zamisli v oblikovanju prodajnega kataloga pa pomeni katalog za pomlad 1972. V njem je združeno vse tisto, o čemer smo govorili že pri plakatu. Končno gre tudi tu za plakat, ki je poln vseh likovnih prvin sodobne grafike in slikarstva, skratka, to je primer za trditve, da gre pri Kržišniku za predstavnika »post-pop-arta« v dobesednem smislu. Zanimivo je še, kako se je navezal prav na delo nekaterih loških slikarjev. Zadnja stran kataloga bi skoraj docela ustrezala Novincevi krajini, notranji del ka-

taloga z nogami spominja na Jeslhovo slikarstvo. Vse to dokazuje tesno povezavo s sodobno likovno ustvarjalnostjo in s krogom slikarjev, iz katerega je sam izšel, ali pa je v njem zasidrano zaradi geografske povezave. Mikavna je primerjava pravkar opisanega kataloga s katalogom kolekcije tovarne Alpina za jesen 1971; ta že vsebuje vse tiste prvine, ki jih ima potem tudi spomladanski; čeprav je še ves komercialno

(Nadaljevanje na naslednji strani)

● likovna umetnost ● likovna umetnost ● likovna umetnost ● likovna umetnost ● likovna umetnost ● li

Tomaž Kržišnik: prodajni katalog 1972

(Nadaljevanje s prejšnje strani)

uglašen, kljub vsemu že nakazuje vse prvine mlajšega, novejšega kataloga. Zanimivo je, da lahko sledimo razvojnemu procesu slikarskega snovanja prav na takih, skoraj nepomembnih katalogih, ki so čisto komercialne narave.

Podobne težave z uresničevanjem svojih idej je imel Kržišnik tudi pri izdaji Zlate ptice, katere projekt je star že več kot štiri leta in je izšla šele pozimi 1971 pri Mladinski knjigi v Ljubljani. Zlata ptica je bibliofilska izdaja ljudske duhovne kulture s priloženo mapo ilustracij — grafik v tehniki sitotiska in z ločenimi listi s tekstom, ki so tipografsko obdelani. Pri teh grafikah se je Kržišnik naslonil na ljudsko slikarstvo, jih likovno obdelal v smislu likovne govornice plakatov, le da je pri Zlati ptici imel veliko več možnosti barvnega izživiljanja. Poleg tega je tudi sami »knjigi« dal svojsko obliko, ki v nebibliofilski izdaji nudi možnost različnega odpranja in odbiranja določenih strani ter postavljanja le-teh v različne oblike; ni namreč nujno, da knjiga obleži na knjižni polici; služiti more tudi kot dekoracija v smislu samostojne in svobodno stoječe plastike. Podoben projekt snuje sedaj za izbor pesmi Ivana Minattija. Osnova je kvadrat, lahko je to stran ali platnica, ob katerega so na straneh pričvrščeni profili obrazov, kjer bodo natisnjene Minattijeve pesmi. Na fotografiji vidimo, da gre resnično za drzen knjigotračni poskus: knjiga ni več knjiga v konvencionalnem smislu, temveč postaja objekt tiskarskega, tipografskega, grafičnega in kiparskega medija.

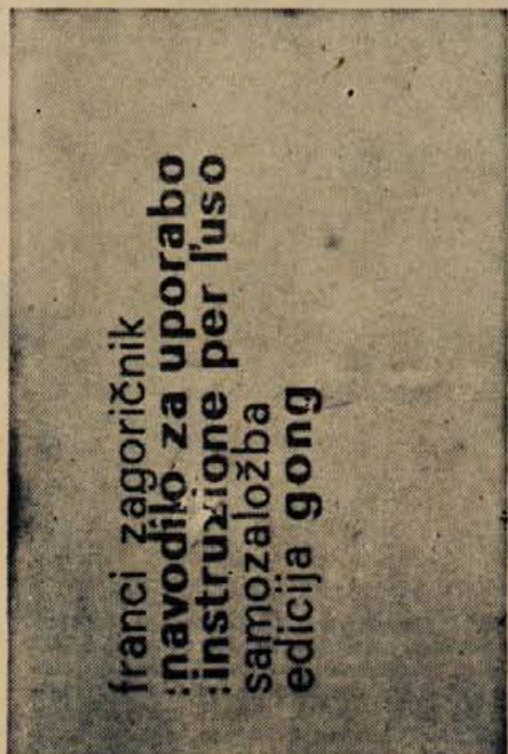
V tem pregledu smo zajeli srž Kržišnikovih likovnih prizadevanj, jih poskušali osvetliti, pokazati, kaj je doslej storil, in s tem pripravili tla bodočemu ocenjevalcu. Za konec si bom spodil Kržišnikovo misel, s katero izraža upravičenost svoje borbe za nekaj novega v slovenski likovni kulturi:

»Avtentična dela umetnosti so vedno deležna pozornosti. Lahko so kritizirana in odvržena, lahko vzbujajo odklanjanje ali pa zavist. Toda najslabša njihova cena pa je vendar indiferentnost!«

Knjižne novosti

Založba Obzorja v Mariboru je izdala v začetku letošnjega leta drugo pesniško zbirko Franceta Vurnika Vsegazavedanje. Opremo je oskrbel Matjaž Vidic.

Pesnik Franci Zagoričnik je pred kratkim izdal v samozaložbi knjigo vizualne poezije z značilnim naslovom Navodilo za uporabo. Delo je uvrstil v edicijo Gong.

Mladinska knjiga v Ljubljani je v zbirki Pota mladih izdala prozni prvenec mlade pisateljice iz Kranja, Lučke Petrič. Knjigo je opremil Mihašo Soltes.

• prevodi • prevodi • prevodi • prevodi • prevodi • prevodi • prevodi • prevodi • prevodi • pre

Ivan Bunin

Lahno dihanje

Ruski pesnik in novelist Ivan Bunin (1870–1953) je eden največjih ruskih besednih umetnikov, ki povezujejo klasični ruski realizem 19. stoletja z modernizmom 20. stoletja. V začetku je pisal le poezijo v duhu puškinske tradicije, kmalu pa se je posvetil novelistiki, v kateri je postal največji mojster. V njegovih novelah se proza povezuje s poezijo; v njih srečujemo cele verige pesniških podob, ki se odlikujejo po formalni izdelanosti, bogastvu čutnih senzacij, muzikalnosti in ritmičnosti. Primarna je vsekakor njihova estetska vrednost, ki opravičuje večinoma socialno pesimističen in katastrofičen odnos pisatelja do neposredne (nepesniške) realnosti. Tak odnos je mogoče zaslediti v večini Buninovih del, tudi v njegovem edinem romanu *Zlavljenje Arsenjeva*, za katerega je leta 1933 kot prvi Rus dobil Nobelovo nagrado. Roman imamo tudi v slovenskem prevodu, skupaj z daljšimi novelami *Vas in Gospod iz San Francisc* ter nekaterimi novelami iz zbirke *Temni drevoredi*.

Kratka novela *Lahno dihanje* je nastala leta 1916, v dobi Buninovega prvega umetniškega vrhunca. Sovjetski psiholog in antropolog Lev Vigotski jo ima za »prototip klasične in moderne novele, ker jasno kaže vse osnovne stilne črte tega žanra, poleg tega pa jo po umetniški vrednosti uvršča med najvišje, kar je bilo ustvarjenega v pripovedni umetnosti«. Naš prevod je nastal v času med dvema obletnicama: stoletnico Buninovega rojstva (1970) in dvajsetletnico njegove smrti (1973).

Na pokopališču, na sveže nasutem grobu stoji nov hrastov križ, močan, težak, gladek.

April je, dnevi so sivi; nagrobniki na pokopališču, velikem, podeželskem, se vidijo skoz ogoljena drevesa, in mrzel veter udarja in udarja s položnim vencem v vnožje križa.

V križ je vdelen še kar velik, izbočen porcelanast medaljon, v medaljonu pa je fotografski portret gimnazijke z veselimi, izredno živahnimi očmi.

To je Olja Meščerska.

Ko je bila še deklica, se ni prav po ničemer ločila v množici rjavkastih gimnazijskih krilic; kaj drugega si lahko rekel o nji kot to, da je ena izmed pridnih, bogatih in srečnih deklic, da v šoli zna, da pa je navihana in se precej brezskrbno vede do vseh dobrih nauk, ki ji jih daje razrednica. Potem pa se je pričela razcvitati in je rasla iz ure v uro, ne le iz dneva v dan. Ko ji je bilo štirinajst let, so se na njenem vitkem telescu, ki so ga nosile lepo oblikovane

nožice, že jedro zarisale prsi in vse tiste oblike, katerih očarljivost človekovi besedi še do danes ni uspelo ponazoriti; pri petnajstih pa je že povsod veljala za lepotic. Kako skrbno so se pričesovale njene tovarišice, kako čisto, belo kožo so imele, kako so pazile ob vsaki, še tako zadržani kretnji! Ona pa se ni bala prav ničesar: ne črnih pack na prstih ne od napora živordečega obraza, ne skuštranih las ne pri padcu odrgnjenega kolena. Kar samo od sebe, brez vseh skrbi in nekako neopazno je prišlo k njej vse tisto, kar jo je tako zelo ločevalo poslednji dve leti od drugih — prefinjenost, lepota, gibčnost, jasni lesket očmi... Nobena ni tako plesala na zabavah kot Olja Meščerska, nobena se ni znala tako drsati kot ona, nobeni niso na plesih tako dvorili kot prav njej in iz neznanega vzroka tudi nižji razredi niso imeli nobene rajši od nje. Neopazno je postala deklica, neopazno se je njena gimnazijska slava širila, in že so se raznesle govorice, da je lahkomišelnica, da ne more živeti brez častilcev, da je gimnazijec Šenšin noro zaljubljen vanjo, da se zdi, kakor da ga tudi ona ljubi, da pa je tako nestalna v ravnanju z njim, da se je že poskušal ubiti...

Zadnjo zimo se je Olja Meščerski skoraj zmešalo od veselja, kakor so govorili v gimnaziji. Bilo je veliko snega, sonca, mraza, sonce se je vsak večer že zgodaj spustilo za visoki jelov gozd v zasneženem gimnazijskem vrtu, vsak dan je sijalo lepše, s toplejšimi žarki, za prihodnji dan pa spet obljubljal mrzel, a lep dan, sprehode po Cerkvni ulici, drsanje v mestnem parku, rdečkasti večer, glasbo in tisto v vse strani gomazečo množico drsalcev, v kateri je bila Olja Meščerska najbolj brez skrbi in najbolj srečna. In tedaj so jo nekoč, v velikem odmoru, ko je kot vihar tekala po telovadnici in se je radostno cvilec podila za njo cela trupa prvošolk, tedaj so jo nepričakovano poklicali k ravnateljici. V teku se je obrnila, enkrat samkrat globoko zavzdihnila, si s hitro in vajeno žensko kretnjo popravila lase, poravnala trakove predpasnička na ramenih in s sijočimi očmi odhitela gor. Ravnateljica, še precej mlada, čeprav že siva, je mirno sedela s pletenjem v rokah za pisalno mizo, pod carjevim portretom.

— Dober dan, mademoiselle Meščerska, je rekla po francosko, ne da bi dvignila oči od pletenja. — Na žalost sem bila spet prisiljena, da vas pokličem, da bi se pogovorila z vami o vašem vedenju.

— Poslušam vas, madame, je odgovorila Meščerska, stopila k mizi, zroč živo in jasno, pa vendar brez kakršnegakoli izraza na obrazu v ravnateljico, in se vsedla s tako lahkoto in milino, s kakršno se je znala le ona.

— Spet me boste slabo poslušali, saj vem, na žalost sem se o tem že pričela, je rekla ravnateljica in ko je potegnila nit, da se je klobčič na položnem podu hitro zavrtel, je dvignila oči. — Ne bom več ponavljala, tudi ne bom več na široko govorila, je rekla.

Meščerski je bil zelo všeč ta čisti, veliki kabinnet, ki je v mrzlih dneh tako prijetno dišal po toploti iz emajlirane holandske in po svežini

šmarnic na pisalni mizi. Pogledala je mladega carja, v vsej velikosti naslikanega sredi bleščeče dvorane, nato ravno prečo v mlečnih, skrbno zvitih ravnateljicinih lasih in pričakovala molčala.

— Zdaj niste več deklica, je pomenljivo rekla ravnateljica, ki je sama pri sebi počasi postajala razdražena.

— Da, madame, je preprosto, skoraj veselo odgovorila Meščerska.

— A tudi ženska še niste, je še pomenljivo rekla ravnateljica in njen biserovinasti obraz je nalahno poškratel. — Najprej — kakšno pričesko pa imate? To je pričeska za žene!

— Jaz nisem kriva, madame, če imam lepe lase, je odgovorila Meščerska in se komaj opazno z obema rokama dotaknila svojih čedno začesanih las.

— A tako, niste sami krivi! je rekla ravnateljica. — Niste krivi za pričesko, niste krivi za drage glavnike, niste krivi, da svoje starše zaradi čevljev, ki stanejo dvajset rubljev, spravljate na beraško palico! Še enkrat vam rečem: vi se sploh ne zavedate, da ste še zmeraj navadna gimnazijka...

Ob teh besedah je Meščerska, ne da bi izgubila lekanec preprostosti in miru, vljudno prekinila ravnateljico:

— Oprostite madame, motite se: ženska sem. In za to je kriv — veste kdo? Očetov prijatelj in sosed, vaš brat Aleksej Mihajlovič Maljutin. Zgodilo se je lansko poletje na deželi...

Mesec se po tem razgovoru jo je kozaški častnik, grdega in plebejskega videza, ki ni imel prav nič skupnega s krogi, ki jim je pripadala Olja Meščerska, ustrelil na železniškem peronu, pred očmi velike množice potnikov, ko se je pravkar pripeljala z vlakom. In neverjetno priznanje Olje Meščerske, ki je tako zelo prizadelo ravnateljico, se je do pičice potrdilo. Častnik je sodnemu preiskovalcu povedal, da ga je Meščerska sama vabila, da je bila intimna z njim, da mu je obljubila, da se bo poročila z njim, da pa je na postaji, na dan uboja, ko ga je pospremila v Novočerkask, iznenada rekla, da se

Tomaž Kržišnik: osnutek za plakat

● prevodi ● prevodi ● prevodi ● prevodi ● prevodi ● prevodi ● prevodi ● prevodi ● prevodi ● pre

Ji še sanja ne, da bi ga kdaj mogla ljubiti in da so bili vsi pogovori o poroki le norčevanje, — in mu je dala prebrati tiste strani iz dnevnika, kjer je pisala o Maljutinu.

— Preletel sem tiste strani in tam, na peronu, kjer se je sprehajala, čakaje, da neham brati, sem jo ustrelil, je rekel častnik. — Tu je ta dnevnik, pa poglejte, kaj je napisala 10. julija lani.

V dnevniku je pisalo tole:

»Dve po polnoči je. Trdno sem že spala, prav zdaj pa sem se zbudila... Danes sem postala ženska! Papa, mama in Tolja, vsi so odšli v mesto; doma sem ostala sama. Tako sem bila srečna, da sem samal! Zjutraj sem se sprehodila po vrtu, čez polje, bila sem v gozdu, zdelo se mi je, da sem čisto sama na vsem svetu, in tako dobro mi je bilo, kot še nikoli prej. Kósila sem sama, potem sem celo uro igrala na klavir, ob glasbi me je prevzelo tako čustvo, kakor da bom vedno živela tako srečna kot nihče drug. Potem sem v očkovem kabinetu zaspala in ob štirih me je zbudila Katja: rekla je, da je prišel Aleksej Mihajlovič. Zelo sem se ga razveselila, tako prijetno mi je bilo, da sem ga lahko sprejela in ga zabavala. Pripeljal se je s parom vjatskih rjavcev, zelo zelo lepih, ves čas sta stala pri lesi, in on je ostal, ker je šel dež in ker je mislil, da se bo zvečer uneslo. Zal mu je bilo, da očka ni doma, zelo zabaven je bil in se je ves čas vedel zelo kavalirsko, šalil se je, da je že dolgo zaljubljen vame. Ko sva se pred popoldanskim čajem sprehajala po vrtu, se je vreme spet sprevrglo, sonce je presijalo od dežja moker vrt, pa zelo mrz je postalo — on pa me je vodil pod roko in govoril, da je Faust, jaz pa njegova Marjetka. Sestindeset let je star, pa je še zelo čeden in vedno lepo napravljen — samo to mi ni bilo všeč, da je imel na sebi havelok — diši po kolonjski vodi, oči pa ima še tako mladostne, črne, in brada je skrbno predeljena na dve enaki, dolgi polovici in čisto srebrnosiva. Čaj sva pila na zastekleni verandi, počutila sem se nekako nezdravo in sem malo legla na divan, on pa je kadil, potem se je vsedel k meni, kar naprej govoril nekakšne ljubeznivosti, potem pa je ogledoval in poljubljal mojo roko. Skrila sem obraz v svilen robček in on me je nekajkrat skozenj poljubil na usta... Sama ne vem, kako se je moglo vse skupaj zgoditi, kakor da se mi je zmešalo, nikoli si ne bi mislila, da sem takal Edino, kar mi še preostane... Tak gnus čutim do njega, da tega ne morem več prenašati...!«

Mesto je v teh aprilskih dneh postalo čisto, suho, kocke so zdaj svetlejšje in po njih se hodi lahno in prijetno. Vsako nedeljo, po maši, stopa po Cerkveni ulici, ki pelje iz mesta, majhna ženska v črnini, v črnih glazé rokavicah, z dežnikom iz črnega lesa. Gre mimo umazanega trga, kjer je veliko zakajjenih kovačnic in kjer sveže vleče; malo naprej, med moškim samostanom in vojašnico se beli oblačno nebo, vidi se sivina pomladnih polj, potem pa, ko se pretakneš med lužami ob samostanskem zidu in se nameriš v levo, zagledaš nekakšen velik in nizek vrt, obdan z belo ograjo, in nad vrati je naslikano Marijino vnebovzetje. Drobna ženska se hitro in na kratko prekriža in vajeno vstopi po srednjem drevoredu. Ko pride do klopce nasproti hrastovega križa, sedi v vetru in pomladanskem hladu uro, dve, dokler niso njene noge v lahnih čevlji čisto premrle in jo ne zebe skoz tanke usnjene rokavice. Poslušaj pomladanske ptice, ki sladko pojejo kljub mrazu, poslušaj udarce vetra v pološčeni venec in včasih misli, da bi dala pol življenja, samo da bi ne bil vedno pred njenimi očmi ta mrtvi venec. Ta venec, ta gomila, ta hrastov križ! Ali je mogoče, da je pod njim tista, katere oči tako nesmrtno sijajo iz izbočene porcelanastega medaljona na križu? Kako združiti s tem čistim pogledom tisto strahoto, ki se zdaj godi z Oljo Meščersko? — V globini svoje duše pa je drobna ženska srečna, kakor so srečni ljudje, ki so predani svojim gorečim sanjam.

Ta ženska je razrednica Olje Meščerske, ne več mlada žena, ki že dolgo živi izmišljeno življenje, s katerim nadomešča resničnost. Najprej je bil taka izmišljotina njen brat, reven praporščak, ki se ni z ničemer odikoval — in ona je

vso svojo dušo zlila z njim, z njegovo prihodnostjo, ki se ji je kdove zakaj zdela neizmerno blesteča. Ko so ga ubili pri Mukdenu, je sama sebe prepričevala, da se muči za idejo... Smrt Olje Meščerske jo je prebudila v nove sanje. Olja Meščerska je zdaj postala predmet njenih vztrajnih sanjarij in čustvovanja. Vsak praznik gre na njen grob, po cele ure ne umakne oči s hrastovega križa, spominja se bledega Oljinega obraza v krsti, sredi rož, spominja se tistega, kar je nekoč nehote slišala: nekoč, v velikem odmoru, se je Olja Meščerska sprehajala po gimnazijskem vrtu in je svoji najboljši prijateljici, močni, visoki Subotini hitro, hitro pripovedovala:

— V neki očkovi knjigi — veš, očka ima mnogo starih, smečnih knjig — sem brala, kakšno

lepoto mora imeti ženska... Tam, veš, je na dolgo in široko pisalo, vsega si še zapomnila nisem — ja, seveda: kot vrela smola črne oči — naj me vrag, če ni bilo tako napisano: kot vrela smola! Potem... kot noč črne obrvi, nežno prelivajoča se rdečica, tanko telo, roke, malo dalje kot pri večini — veš, malo dalje kot pri večini — majhna noga, ravno prav velike prsi, lepo zaobljena meča, kolena take barve kot školjka, malo poševna ramena — veliko sem se naučila na pamet, tako resnično je bilo vse — ampak glavno, veš kaj je glavno? — Lahno dihanje! Poslušaj, kako diham — lahno, lahno — ni res?

Zdaj se je to njeno lahno dihanje spet razgubilo po svetu, v to oblačno nebo, v ta hladni pomladanski veter.

Prevedel Dragan Bajt

Tomaž Kržišnik: načrt za knjigo Izbranih Minattijevih pesmi Nekoga moraš imeti rad

● iz poezije mladih ● iz poezije mladih ● iz poezije mladih ● iz poezije mladih ● iz poezije mladih ● iz poezije mladih ● iz poezije mladih ● iz poezije mladih ● iz poezije mladih ● iz poezije mladih

Boris Bogataj

z mojega okna

čeprav je bil januar
prijazen in tih
so bile stvari žalostne.

tavale so po snegu
(sem ter tja)
a nekega dne so privihrale
bežeče pred vetrom
mimo mojega okna,
nato so počasi izginile.

tiste dni je
(začuda) izginil
tudi januar...

v maju

mehke stopinje
v jutranji rosi
in
tvoj nasmeh.

še nikoli
nisem srečal
toliko ptic
kot tistega jutra
ko sem čakal na tvoj korak.

Tomaž Kržišnik: osnutek za plakat

Marija Knc

čas je bil opoldanski

- I. si se zjutraj zbudil
dragi moj
si vzdihnil
si kašljal
si dolgo čakal na odhod
- II. si spal
te je zeblo
si bil ves bolan in žalosten
- III. si govoril
o pomembnih možeh
si lahko izbiral med njimi
si govoril
tuje besede
si gledal svoje telo
stolčeno
scefrano
si preklinjal
- IV. si hodil
po svoji poti
si prišel do konca
si se vračal
si izpovedoval svojo
nemoč
z rokami mlateč
ne da bi vedel
kam gledati
- V. si pobegnil
te je sram
se kesal
slišiš
kako ti pravim
tudi jutri
ne bo bolje

nesojeno indijansko poletje

- I. ne more biti
pravim karolini
pravim vsem okoli
ki poslušajo
pričakujejo velikih besed
- II. za nas
ne bo listje rdelo
ne bo rjavelo
ne bodo pihale
tiste daljne sveže sape
ki jih prinašajo
popotniki
- III. ni besed
čeprav čakam tedne
in mesece
ni jih
ko dolgi dnevi vzhajajo
ni jih
ko kratki dnevi vzhajajo
ni jih takrat
in jih ni kdaj drugič
- IV. časi
so naklonjeni samo
velikim rečem
rdečelaska za mojimi okni
je kakor predmet
brez lastnosti
komaj ve za dežele
svoje sosede
molči
v tujem jeziku
kako naj mislimo
da nam ne bo treba poslušati
rdečelaskinih oči
- V. nekateri od nas
(ali so močni)
bodo prišli za njo
nekateri
bodo odšli za zmeraj
ali za dolgo
nekateri
morajo koga poklicati
iskati boga
najti boga
kdo smo
ki boga ne najdemo
ali smo zmedeni od žalosti
ali je luč vsaj pod listjem
poletnih gozdov
- VI. ni nam sojena
okamnitev
premikamo se k toplemu
pod sencami parka
spoznavamo veliki mir
daleč od obljubljene dežele

● zgodovina ● zgodovina ● zgodovina ● zgodovina ● zgodovina ● zgodovina ● zgodovina ● zgodovina ● zgodovina

Zemljiškoodvezna odkupnina in njen vpliv na agrarno krizo ob koncu 19. stoletja

(na primeru besniškega ozemlja)

Zadnje dni preteklega leta je bila v Gorenjskem muzeju v Kranju odprta etnografska razstava o Besnici, o njenih materialni kulturi v 19. in 20. stoletju. Z obsežnejšim prispevkom, ki ga bo prinesla prihodnja številka Snovanj, želimo v zgoščenih oblikah obravnavati vse oblike ljudske materialne kulture na besniškem ozemlju v obdobju zadnjega poldrugega stoletja.

Razvoja ljudske kulture ni mogoče obravnavati ločeno od splošnih zgodovinskih in socialnih sprememb, ki jih je doživljala naša vas. Revolucionarno leto 1848 je pomemben mejnik v tem razvoju. Zemljiška odveza je temeljito spremenila razmere, ki so v kmečkem gospodarstvu veljale v fevdalni dobi. Pričujoči prispevek je gospodarsko-socialna slika razmer, ki so vladale v besniških vaseh pred letom 1848, in novih razmer, ki jih je prineslo s seboj uveljavljanje zakona o zemljiški odvezi pa tudi novega dednega zakona iz leta 1868.

Besniško ozemlje je omejevala na severu Lipnica, na zahodu je segalo do Kroke in na vzhodu do Save ter na jugu do Sv. Jošta. Obsegalo je 10 vasi: Rakovica, Zabukovje, Spodnja Besnica, Zgornja Besnica, Poljšica, Rovte, Ovsišče, Dobrava, Češnjica in Brezovica. Na tem ozemlju so bili različni fevdalni gospodje. Leta 1002 je dobil to ozemlje v svojo last freiški škof, vendar ga nikoli ni mogel trdno obdržati. Imel je popolnoma v svoji lasti Poljšico, Brezovico, Ovsišče in Rovte. Češnjica ter obe Besnici so bile močno okrnjene. Posamezne hube v teh vaseh so pripadale gospostvu Kamen, Ajmanovemu gradu, Schrottenturnu, brdski graščini, cerkvi sv. Janeza v Spodnji Besnici, cerkvi v Cngrobu, beneficiatu sv. Katarine v Kranju in šmartinskemu župnišču. Zabukovje in Rakovica pa sta bili sploh odtujeni. V Zabukovju so pripadale posamezne hube Kamnu, Schrottenturnu, kaplaniji sv. Leonarda v Kranju in šmartinski župniji. V Rakovici pa je bila od sredine 18. stoletja družina svobodnikov.¹

7. septembra 1848. leta je izšel zakon o zemljiški odvezi, leto kasneje pa je bila izdana naredba za Kranjsko, ki je regulirala zemljiško

odvezo. S tem zakonom je bilo odpravljeno podložništvo, sodna in upravna funkcija gosposke, vrhovno lastništvo gosposke nad zemljo, vsch vrst dajatve in primščine. Nekatere gosposkine pravice so bile ukinjene brez odškodnine, za druge je bila določena primerna odškodnina, za tretje pa so se morali zavezanci odkupiti. Brez odškodnine so ukinili vse davščine gostačev, vodne davke in tlako za ribištvo, vsako povišanje davkov zaradi razdelitve podložnih zemljišč itd., nasploh vse pravice zemljiške gosposke, izvirajoče iz opravljanja javnih funkcij, ter vse osebnostne pravice zemljiške gosposke. Za urbarialne dajatve so morali kmetje dati primerno odškodnino. Dajatve cerkvam, šolam, župnijam ali soseskam pa so morali zavezanci odkupiti. Odškodnina je znašala dve tretjini čiste vrednosti obveznosti, tretji del pa se je odpisal kot pavšalni prispevek državi za davke in tako te tretjine ni nihče plačal. Dajatve, ki so bile ukinjene proti odškodnini ali z odkupom, so bile naturalne, denarne in dajatve v delu.

Pred zemljiško odvezo so imeli kmetje zelo različne obveznosti do zemljiškega gospoda. Imeli so desetino in urbarialne dajatve (tlaka, obveznosti v denarju in naravi). Desetino so pobirali dominiji in imeli od nje tudi največ dohodkov, zato so prejeli zanjo tudi največjo odškodnino. Pravico do urbarialnih dajatev pa so imeli dominiji, župnije, cerkve, občine, posamezniki in korporacije. Ponovno so imeli od urbarialnih dajatev pri zemljiški odvezi največ dohodkov dominiji. Nato sta bili še odkupnina in kupna odškodnina. Odkupnino so največ dobile župnije, šole in cerkve, ker so se kmetje odkupovali za biro. Kupno odškodnino so morali plačati zato, da se je podložno zemljišče najprej prevedlo na kupno, in kot tako se je šele lahko odvezalo. To odškodnino so plačevali dominijem, župnijam, cerkvam in korporacijam.²

Za besniško ozemlje so viri o poteku zemljiške odveze shranjeni v Arhivu Slovenije. Franciscejski in reambulanci kataster ter protokola sta pokazala številčno stanje kmetov leta 1827 in 1868 v posameznih vaseh. Zemljiškoodvezne listine dajo splošen pregled dajatev, za katere so se kmetje odkupovali, v zemljiški knjigi pa so vpisi in izbrisni dolgov.

Na besniškem ozemlju se je pričelo razvijati kajzarstvo v začetku 16. stoletja, vendar dobimo popolnejšo sliko o njem šele za sredino 18. stoletja. Kajže so bile postavljene zase in ostro ločene od gruntov. Kajzarji se niso preživljali s svojo zemljo, ampak so večinoma opravljali še kak obrtniški poklic.³ V razdobju po zemljiški odvezi pa nekako tja do leta 1880 je postalo število kajzarjev enkrat večje, vendar se število gruntarjev ni zmanjšalo, le obseg gruntarske posesti je bil manjši. Število parcel je skoraj v vseh primerih padlo na polovico.⁴ Vzroke temu najdemo v zemljiški odvezi. Za zemljiško odvezo je moral kmet plačati odškodnino, in če te ni plačal, je izgubil kmetijo. Da se je kmet lahko odkupil, se je v največ primerih moral zadolžiti ali pa odprodajati svojo zemljo. Poleg tega je sedaj sam skrbel za svojo zemljo. Do leta 1868 kmet formalno ni smel deliti svoje posesti, vendar so delitve kljub temu bile, čeprav so jih zemljiški gospodje zavirali. Tega leta pa je izšel dedni zakon, ki dopušča svobodno delitev. Po tem letu je prišlo do velikih drobitev in posesti so lahko razdelili na toliko delov, kolikor je bilo dedičev. Lahko pa je prevzemnik posestva druge dediče izplačal. V tem primeru se je večkrat zadolžil ali pa prodal del posesti.⁵

Vasi na besniškem ozemlju so spadale pod zemljiškoodvezno komisijo v Kranju in Radovljici razen Zabukovja in Rakovice. Na tem ozemlju je bila izvedena zemljiška odveza 24 gruntarjem, 2 polzemljakoma, 27 tretjinozemljakom in 52 kajzarjem. Gruntarji so se odkupovali za činž, les in gozdni činž, pristojbino za pisarja in župana, tlako, gradbeno in delovno tlako, jajca ter piščance. Vseh 24 gruntarjev se je odkupilo za činž, pristojbino za pisarja, tlako, gradbeno in delovno tlako. 19 zemljakov se je odkupilo še

Grad Turn — Preddvor; preslikano po Valvasorju, Topographia ducatus Carnioliae modernae, 1679

(Nadaljevanje na naslednji strani)

● zgodovina ● zgodovina ● zgodovina ● zgodovina ● zgodovina ● zgodovina ● zgodovina ● zgodovina ● zgodovina

(Nadaljevanje s prejšnje strani)

za pristojbino za župana in jajca, 7 pa poleg tega še za les in gozdni činž. Oba polzemljaka sta se odkupila za činž, pristojbino za pisarja, tlako, delovno in gradbeno tlako. Tretjinozemljaki so plačali za činž, pristojbino za pisarja, tlako, delovno in gradbeno tlako, les in gozdni činž ter s piščanci. Za činž, pristojbino za pisarja, tlako, delovno in gradbeno tlako so plačali vsi, za les in gozdni činž jih je plačalo še devet in s piščanci še šest. 52 kajzarjev je plačalo činž, nekateri za njivo ali laz, drugi zopet za zemljišče. Eden je plačal še pristojbino za pisarja, tlako, delovno in gradbeno tlako. To odkupnino so plačali v 12 mesečnih obrokih.

Vsem odkupnikom so izračunali vrednost, od katere bi odveznik moral plačati 2/3, 1/3 pa je odpadla kot pavšalni davek. Tretjini, ki jih je moral odveznik plačati, sta bili izračunani na kapital in rento. 105 odveznikov iz Spodnje Besnice, Zgornje Besnice, Poljšice, Ovsiša, Češnjice, Brezovice, Rovt in Dobravice je plačalo v kapitalu 3009 fl 20 kr, odškodninska renta pa je znašala 146 fl 41 2/4 kr. Od tega so zemljaki plačali v kapitalu 2032 fl 20 kr in 101 fl 7 kr rente, 2 polzemljaka sta plačala 2 fl 44 2/4 kr rente in 54 fl 50 kr v kapitalu, tretjinozemljaki pa 702 fl 10 kr kapitala in 35 fl 18 2/4 kr rente ter kajzarji 162 fl 30 kr v kapitalu in 8 fl 17 2/4 kr rente.¹

V vaseh besniškega ozemlja je bilo 105 odveznikov, ki so se verjetno zaradi zemljiške odveze precej zadolževali. V zemljiških knjigah Zgornje in Spodnje Besnice, Poljšice, Ovsiša, Češnjice, Brezovice, Rovt ter Dobravice so vpisi in izbris dolgov za 107 kmetov. Število vpisov je po letu 1848 precej naraslo, toda pri nobenem vpisu ni pripisa, zakaj je kmet potreboval dolg. Lahko le sklepamo, da je porast zadolževanja kmetov povzročila zemljiška odveza. Iz intabulacij je tudi razvidno, da so si denar izposojali pri bogatejših kmetih. Obrestna mera za posojilo ni pripisana, verjetno pa ni bila majhna. Po podatkih iz zemljiške knjige so se najbolj zadolževali

tretjinozemljaki. Najmanj zadolženi so bili kajzarji, saj so se odkupovali samo za činž, razen v enem primeru, ko se je odkupil tudi za druge dajatve. Tretjinozemljaki pa so se odkupovali podobno kot gruntarji, toda število parcel je bilo precej manjše.

Zemljiška odveza je besniškega kmeta različno prizadela. Razlikovati moramo hube, ki so pripadale nekdanji freišinški posesti in nekdanji deželnoknežji posesti. Ta razlika je bila že v 15. stoletju, ko so imeli nekdanji loški podložniki hube v dednem zakupu po kupnem pravu. Tudi tlaka je bila znatno nižja. Podložniki nekdanje deželnoknežje posesti pa so bili v precej slabšem položaju. Število dni tlake v letu je bilo občutno višje. Zato tudi zemljiška odveza ni potekala enakomerno.²

V 19. stoletju se v vaseh besniškega ozemlja ni zmanjšalo število kmetij, ampak samo število njihovih parcel. Te so verjetno odprodali ali pa razdelili med dediče po letu 1868. Zelo se je povečalo število kajzarjev, ki so imeli eno do štiri parcele. Naraslo pa je tudi število gostačev, ki jih v katastrski mapi in protokolu niso vodili pod njihovim imenom, ampak vedno pod imenom lastnika parcele. Ravne tako kot bajtarji so se tudi gostači odkupovali samo za činž. 32 gostačev je plačalo 3 fl 20 kr.

Ob pregledu arhivalij ni bilo moč dobiti pozitivnega odgovora na vprašanje o vplivu zemljiške odveze na agrarno krizo. Za rešitev tega vprašanja bo potrebno poiskati druge vire. Vsa sklepanja o eventualnem vplivu zemljiške odveze na agrarno krizo ob koncu 19. stoletja so le hipotetična. Prav tako ne moremo trditi, da je zemljiška odveza kaj vplivala na izseljevanje besniškega kmeta. Čeprav so se mnogo zadolževali, saj je bilo v teh vaseh polovica hišnih gospodarjev zadolženih in je število zadolženih po letu 1848 še poraslo, so se Besničani držali stare tradicije in poskušali ostati na svoji zemlji. Prav tako pa tudi dedni zakon o delitvi posesti, ki je marsikje na Slovenskem bistveno spremenil socialno struk-

turo vasi, ljudi na besniškem ozemlju ni močno prizadel in so ostajali pri starem. V vaseh besniškega ozemlja nimamo mnogo primerov izseljevanja v Nemčijo, Francijo in Ameriko.

Besniško ozemlje obsega 10 vasi, toda arhivalij za vasi Zabukovje in Rakovice v Arhivu Slovenije ni bilo. Leta 1827 sta imela ta dva vaselka 12 hišnih števil. Vas Zabukovje je bila razdeljena med posamezne fevdalce in je zemljiška odveza različno potekala. Za vas Rakovico pa vprašanje zemljiške odveze ni bilo pomembno, ker je bila tu od sredine 18. stoletja kmečka svobodniška družina.

Zemljiška odveza je močno vplivala na našega kmeta, kakšen pa je bil vpliv zemljiškoodvezne odkupnine na agrarno krizo ob koncu 19. stoletja na Slovenskem, tega pa na primeru vasi nekdanjega besniškega ozemlja ni mogoče pokazati.

Opombe:

- ¹ P. Blaznik: Zemljiška gospodstva na besniškem ozemlju, Razprave SAZU II, razr. 1., Ljubljana 1953, str. 245—260;
- ² A. Krošl: Zemljiška odveza na Kranjskem, Ljubljana 1941, str. 29—83;
- ³ P. Blaznik n. d. str. 261—265;
- ⁴ P. Blaznik, n. d. str. 261; Reambulanci protokol Spodnja Besnica št. 309 in Zgornja Besnica št. 178, Arhiv Slovenije;
- ⁵ F. Gestrin — V. Melik: Slovenska zgodovina 1792—1918, Ljubljana 1966, str. 165;
- ⁶ Zemljiškoodvezne listine fasc. 3/9-29, 3/31-33, 6/35, 6/35, Arhiv Slovenije; P. Blaznik, n. d. str. 273.

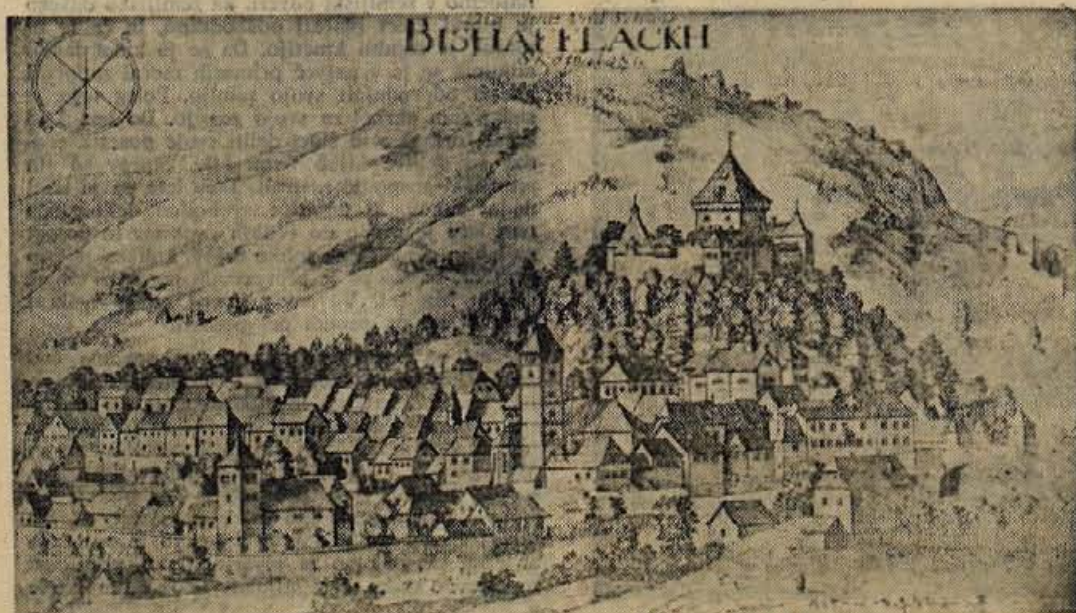
Viri:

- Franciscejski in reambulančni kataster (protokola), Arhiv Slovenije;
Zemljiškoodvezne listine fasc. 3/9-29, 3/31-39, 6/35, 6/35, Arhiv Slovenije;
Stara zemljiška knjiga Kranj št. 21 in 22; Radovljica št. 53, Arhiv Slovenije.

Literatura:

- Blaznik Pavle: Zemljiška gospodstva na besniškem ozemlju, Razprave SAZU II, razr. 1., Ljubljana 1953, str. 243 do 276;
Gestrin Ferdo — Melik Vasilij: Slovenska zgodovina 1792—1918, Ljubljana 1966;
Krošl Anton: Zemljiška odveza na Kranjskem, Ljubljana 1941;
Vošnjak Jože: Socialni problemi in kmetijski stan, LMS 1885, Ljubljana 1885, str. 1—93.

Tončka Weiss

Škofja Loka z gradom; preslikano po Valvasorju, Topographia ducatus Carnioliae modernae, 1679

SNOVANJA — posebno kulturno rubriko GLASA ureja uredniški odbor Kluba kulturnih delavcev v Kranju: Milan Batista, Anton Miklavčič, Dušan Ogrizek, Bojan Pisk, Albin Učakar, Črtomir Zorec in Olga Zupan. Odgovorni urednik Bojan Pisk. Lektor Franc Drolc.